

ՀԱՆԴԵՍ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ս Պ Տ Տ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՈՐԻՈՅ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՔ

(Տես էջ 76)

Ծխանի մաքրողն

† Նոյեմբեր

Երեկ իրիկուն մեր Դպրատան մեծ գանուռոց աղջկանց Դպրոցն գնացի, Բառուա-
ցի աղուն պատմութիւնը Սիլվիայի վարժուհւոյն յանձնելու՝ որ զայն կ'ուզէր
ընթեռնուլ: Եթէն հարիւր աղջկունք կան: Հասած միջոցս դուրս կ'ելլային, ամենքն
ալ զուարթերայք՝ Ամենաբոցը և մեռելոց հանգստեան համար. և ահա դեղեցիկ դէպք
մը՝ զոր տեսայ: Դպրոցի դրան ճակատն՝ ճամբուն միւս կողմը, փոքրահասակ, բոլորովին
սևադէմ՝ ծխանի մաքրող մը կը կենար, մի բազկաւն պատին կռթընած և ճակատն
բազկին դրած, իւր պարկովն և քերիչ գործեաւն, և հեծկտանօք սաստիկ կու լար:
Դպրատան երկու կամ իրեք աղջկունք իրեն մերձեցան և ըսին. — Ինչ ունիս որ այս-
պէս կու լաս: — Սակայն ինքն չպատասխանեց, և լացը կը շարունակէր: — Բայց
ինչ բան ունիս որ կու լաս, — կրկնեցին աղջկունք: Այն ատեն երեսը թնէն վեր-
ցուց, — տղու կերպարանք մը, — և լալով ըսաւ. — Թէ մաքրեցու համար զանազան
տներ պարտէր էր, և երեսուն դրամ՝ վասակած ըլլալով զանոնք կորուսեր էր, որք
գրպանի մը պատուաւածքէն ինկեր էին, — կը ցուցնէր պատուաւածքն, — և չէր հա-
մարձակէր առանց դրամոց 'ի տուն վերադառնալ: — Տէրս զիս կը ծեծէ, — ըսաւ
հեծկտալով, և յուսահատի մը պէս զարձեալ գլուխն բազկին վրայ ձգեց: Աղջկունք
ծանրութեամբ կեցած ասոր կը նայէին: Նոյն միջոց իրենց քով ուրիշ աղջկունք ալ
Ժողովէր էին, երեքք և կրասերք, աղքատք և ազնիւ օրերողք, բազկաց տակ իրենց
թղթակալօրքն, և մէջերնին մեծ մը որ գլխարկին վրայ կապտագոյն փետուր մ'ունէր,
չբարանէն երկու դրամ՝ հանեց և ըսաւ. — Ես երկու դրամ՝ միայն ունիմ, հաւա-
քենք յ: — Ես ալ երկու դրամ՝ ունիմ, — ըսաւ ուրիշ մը կարմիր հագուած. — ամ-
բող 'ի միտանի պիտի կարենանք երեսուն ընել: — Այն ատեն սկսան կանչել.
— Այնիտա. — Լուհիտա. — Անինտա. — Դրամ՝ մը: — Ո՞վ դրամ ունի: — Հոս
գրամներն: — Շատերն ծաղկունք կամ տետրներ գնելու համար դրամ ունէին, և
զանոնք տուին. աւելի պղտիկներէն ոմանք ալ հարկւորողք տուին. կապտագոյն

փետրաւորն ամբողջ կը հաւաքէր և բարձրաձայն կը համբերէր։ — Ուժ, տաւ, տաւ, նըհնգ։ — բայց զեռ շատ կը պակսէր։ Այն ատեն ամենն անձն տեսնուեցաւ, որ գրեթէ վարժուհի կը կարծուէր, և կէս ֆրանք տուաւ, որուն ամենքն ալ խնդալիցին։ Գեռ հինգ դրամ կը պակսէր։ — Հիմա չորրորդ դասունքն կու գան որք ունին, — ըսաւ մին։ Սկսեալ չորրորդ դասունքն, և գրամբ տեղալ սկսան։ Խոնջեցան ամենքն ալ։ և գեղեցիկ բան մ'էր տեսնելն այն խեղճ ծխանի մաքրող այնքան զանազան գունով զգեստիկներու մէջ, բոլոր այն փետրոց, ժապաւնիաց, խալապեաց շքեղանակին մէջ։ Արդէն իսկ երեսուն դրամքն հաւաքուած էին։ և զեռ կը դիզուէին։ և ամենէն պզտիկներն որք ստակ չունէին, մեծերուն մէջ կ'առաւանդային՝ նուիրելով իրենց ծաղիկայ փունջերն, միայն բան մը տուած չլլալու համար։ Մէյ մ'ալ լանկարծ դռնապանն աղջկին հասաւ արգակելով։ — Վարժուհի տիկինն։ Աղջկունք ճնշկիաց խմբի մը պէս ամէն կողմ շրուռեցան։ Եւ այն ատեն տեսնուեցաւ փոքր ծխանի մաքրողն որ ճամբուն մէջտեղ առանձին մնացած՝ աչքերն կը օրբեր, բոլորովին պոհ, ձեռքերն լի ստակով, և ներքնակին կոշկման տեղուանքն, գրաւաններուն մէջ, գլխարկին վրայ՝ շատ մը ծաղիկաց փունջեր ունէր, և գետինն ալ իւր ոտիցն առջև ծաղկունք կային։

(Ի) Միակոյց

2 հոյսեր

Այսօրս 'ի յիշատակ մեռելոց նոիրումս է։ Գիտեն, Հեռիկոս, որ դուք մանկունք ամենքինից ալ, այսօրս որ մեռելոց վերայ խորհրդածորին մը բնելու էք։ Սկսեց՝ որք ձեզի համար մեռան։ մանկանց համար, տղայոց համար։ ֆրանք մեռան, և քանիք կը մեռնին հանապազօր։ Մտածած և կրքեր քե հարց կուսերն մտած ևն յաշխատարին, քանի մարք տարածաւ 'ի փաւ իշտ ևն, ապաւանջ 'ի զրկմանց յորս դատապարտեցան՝ իրենց որդիքն հոգալու համար։ Գիտեն քանի արք տրտնեռն դանակ մը մխեցին, յուսահատալիք՝ տունելով իրենց հարսգրտ որդիքն 'ի բշտաւարեան, և քանի կանայք հեղձան կամ մեռան 'ի ցաւ կամ յիմարեցան տղայ մը կորուսած ըլլալուն համար։ Մտածէ այսօր, Հեռիկոս, այն ամենայն մեռելային։ Մտածէ այնքան յարուսն հաւակի մեռանոց վարժուհիքն, ծխարեայ յաշխատարեանց դպրատան, 'ի սիրոյ տղայոց՝ յորոց բաժնուելու սիրտ լուեցան։ մտածէ փոխադրական հիւանդոքներու մեռնող բժիշկիքն, որք զտղայս դարմանելու համար քաղաքումք արհամարհեցին զսիրտ։ մտածէ այն տեւերն որք 'ի նաւարկութիւն, 'ի սոփա, 'ի յետին ատորձանի փոսեցատր վայրիկնէ՝ շնորհեցին մանկութեան յետին հացի պատար, փրկութեան յետին յատար, քոցերէ փախչելու յետին պատար, և զոնորեանք մեռան բրած զանքներն համար՝ որ պզտի անմեղի մը կեանքը փրկեց։ Անքանիք ևն, Հեռիկոս, այս մեռելային ամենայն գերեզմանատուն այսպիսի տարք անգիտածներէ հարիւրաւորք կը բռնադակէ, որք երէ կարենային վայրկեան մը փոսէն ելլալ՝ տղոս մը անուն պիտի զոյգին, որուն զոնեցին զնաձոյս երիտասարդութեան, զխաղաղութիւն ծերութեան, զիգն, զմիտս, զվեան։ հարստեք իսկանմանեք, տրք 'ի ծաղկեայ տիս քորութեան, ծերք որսնանմանիք, երիտասարդք, — մարտիրոսք դիցարարք և անյայտք մանկութեան, — այնքան մեծք և այնքան ազնուականք, որոց գերեզմանները զարդարելու համար երկրիս բոստացած ծաղկունքն չեն բաւեր։ Այնքան սիրտած էք, ոյ մանկունք։ Մտածէ այսօր երախտագիտութեամբ այն մեռելային և անլի ազնիւ, անլի կարողին պիտի ըլլաս այն ամենուն որք զքեզ կը սիրեն և ընդի համար կ'աշխատին, քաղաքապետ որդեակց իմ սիրելի, որ 'ի մեռելոց լեռ ոսնենար զոր այլ ևս ողորտու։

Մար Բն

Կաստի խմ քարերկամն

4 Ուրբաթ

Երկու օր միայն հանդիստ ունեցանք, և ինձ այնպէս եկաւ թէ երկար ատեն զԿառն չեմ տեսած: Որչափ աւելի զինքն կը շանջնամ՝ այնքան աւելի զինքն կը սիրեմ. այսպէս կ'ըլլայ նաև այլ ամենուն, բայց 'ի բռնագունից որք իրեն հետ չեն համարձակիր, վասն զի թողուր որ բռնութիւն բանեցնեն: Արէն անգամ որ մեծ մը կրտսերոյ վրայ ձեռք վերցնէ՝ կրտսերն կ'աղաղակէ. — Կառն. — և մեծն ալ չի ծեծեր: Իւր հայրը երկամթուղւոյ մեքենագործ է. ինքն ուշ զարատուն գալ սկսաւ՝ վասն զի երկու տարի հիւանդացաւ: Գաստն ամենէն բարձրահասակը և ուժեղն է. գրասեղան մը մէկ ձեռք կը վերցնէ. միշտ կ'ուտէ. աշխիւ է: Ինչ որ իրմէ ուզեն, մատիտ, կռէզ, Թուղթ, կտրոց, կը շնորհէ կամ կու տայ. գաստան մեջ չի խօսիր և ծիծաղիր. գրասեղանին առջև անշարժ կը կենայ՝ որ իրեն համար խիստ նեղ է, բողբոջ թիկնամբ և խոշոր գլուխը ուսոցը մէջ. և երբ իրեն կը նայիմ՝ կիսափակ աչքն ինձ կը ժպտի, իբր ըսել ուզենար. — Ուրբաթ, Հենրիկոս, բարեկամք ենք: — Բայց զծիծաղ կը շարժէ, իւր մեծութեամբն և խոշորութեամբ՝ ունեցած ներքնակն, տաքստ, թեգաւ նիքն, ամենքն ալ իրեն համար խիստ նեղ և խիստ կարճ են. գլխարկ մը որ գլխուն վրայ չի կենար, գլուխն գերծեալ է, հոլաթափքն ստուար, և վզոց մը որ միշտ չուսնի պէս ոլորած է: Սիրելի Կառն, բաւական է անգամ մ'ալ երեսն նայիլ իրեն խանգաղատելու համար: Կրտսերագոյնք ամենքն ալ իւր գրասեղանին մօտ դնուած կ'ուզեն: Արէն Թուաբանութիւն գիտէ: Գրքերն իրարու վրայ չեղնակուտելով՝ կարմիր կաշեայ գօտեաւ մը կապած կը կրէ: Սատափեայ կոթով դանակ մ'ունի, զոր անցեալ տարի զինուց հրապարակին մէջ գտու, և օր մը մատին մեկը մինչև ցտկը կըտրէր, բայց զպրոցին մէջ ոչ որ իմացաւ, և 'ի տան չըսաւ. ծնողայր՝ որպէս զի զանոնք չվախցունէ. ո՞ր և իցէ կատակ կը վերցնէ և երբեք չառնուիր, բայց վայ եթէ բան չկայ հաստատած միջոց — Սուտ է — ըսեն. այն ատեն աչքերէն կրակ կը ցայտեցնէ, և այնքան ուժգին բռնցի կը բաղիւն ստոյն՝ մինչև խորտակել զայն: Շաբաթ առաւուտեան գրամ մը տուաւ բարձրագոյն առաջին դասէն միոյն, որ շամբուան մէջտեղ կու լար, վասն զի ունեցածն ձեռքէն առեր էին, որով չէր ալ կրնար տետր գնել: Արդ երբք օրէ 'ի վեր է որ ութիշեան նամակի մը վրայ կ'աշխատի, որոյ եզերքն գլուխը զարգարանքներ կը շինէ իւր մօրն անուան տնին համար, որ ստեպ կու գայ զինքն առնելու, և իրեն պէս բարձրահասակ և խոշոր է, և սիրելի է: Վարժապետն միշտ իրեն կը նայի, և այն ամէն անգամ որ քովէն կ'անցնի՝ ձեռքն ուսոյն կը զարնէ, իբրև ազնիւ հանդիստ հորթու մը: Ես զինքն կը սիրեմ: Կուրսխանամ՝ երբ ձեռացս մէջ իւր խոշոր ձեռքն կը սեղմեմ, որ մարդու մը ձեռք կը նման: Ամենապահօղ կ'եմ որ իւր կենանք իսկ վստանգի մէջ կը գնէ ընկերակից մը ազատելու համար, և որպէս զի զայն պաշտպանէ՝ ինքզինքն իսկ կը ձգէ որ սպաննեն՝ այնքան որոշ իւր աչաց մէջ կը աեանուի. և թէպէտ կը կարծուի որ միշտ իւր խոշոր ձայնով կը մրմռայ, սակայն կ'իմացուի թէ ձայն մ'է՝ որ աշխիւ սրտէ յառաջ կու գայ:

Ամսափառնս և անարանք

7 Երկուշաբթի

Անտարակոյ Կառն չէր ըսեր բնաւ այն խօսքն՝ որ երէկ առաւօտ Կարողոս Նօպիս Պէթթիին ըսաւ: Կարողոս Նօպիս հպարտ է, վասն զի հայրը մեծ պարոն մ'է, բարձրահասակ, բոլորովին սևամորուս, խիստ ծանրաբարոյ, որ գրեթէ ամէն օր

տղուն ընկերանալու կու գայ: Երեկ առաւօտ Նսպիս Պէթթիին հետ գծտեցաւ, որ ամենէն պղտիկներէն մին է, ածխալաճառի մը որդի, և չգիտնալով ալ թէ ինչ պատասխանէ, որովհետեւ իրաւունք չունէր, ուժգին ըստէ իրեն. — Հայրդ մուրացիկ մ'է: — Պէթթիին մինչև ցհերս շառագունեցաւ, և չըսաւ բան մը, սակայն աչքերն լցան արտասուօք, և գառնալով 'ի տուն' կրկնեց բառը հօրն. և ահաւասիկ ածխալաճառը, բողբոլին սեւագէմ փոքրահասակ մորդ մը, յետ միջառուք դասի՝ տղուն ձեռքէն բռնած կու գայ՝ իւր տրտունջն վարժապետին ընկու: Մինչդեռ կը տրտնջար առ վարժապետն, և ամենքն կը լռէին, Նսպիսի հայրն՝ որ ըստ սովորութեան որդւոյն յօգիկն կը հանէր գրան շէմին վրայ, լսելով թէ իւր անունը կու տան, ներս մտաւ և մեկնութիւնն ուզեց:

— Այս աշխատաւորս է, — պատասխանեց վարժապետն, — որ գանդատելու եկեր է թէ որդիդ Կարոլոս ըսեր է իւր որդւոյն. Հայրդ մուրացիկ մ'է:

Նսպիսի հայրն խորշոմեցուց ճակատը և քիչ մը շառագունեցաւ: Յետոյ հարցուց որդւոյն. — Ըսէ՞ր ես այդ խօսքն:

Որդին՝ կորագլուխ, փոքր Պէթթիին առջև դարձանք կեցած, չպատասխանեց:

Այն ատեն հայրը թւէն բռնեց և գեռ աւելի Պէթթիին առջև հրեց, որ գրեթէ կը դաչէին, և ըսաւ. — Իրմէ թողութիւն խնդրէ:

Թծխալաճառն ուզեց արդելու, ոչ, ոչ ըսելով. սակայն պարտնն մտիկ չըրաւ և երկրորդեց որդւոյն. — Իրմէ թողութիւն խնդրէ: Արինք իմ խօսքերս. Քեզմէ թողութիւն կը խնդրէ՞մ, նախատական, անմիտ, անարգ խօսքին համար՝ որ քու հօրդ դէմ ըսի, որոյ ձեռքը սեղմելն՝ իմ հայրս իրեն պատել կը համարի. —

Թծխալաճառն պինդ երես մը ցըցուց, իբր բռել ուզէնար. Չիմ ուզեր: Պարտնը մտիկ չըրաւ, և որդին աչքերն առանց գէտնէն վերջընելու, միաձայն՝ դանդաղութեամբ ըսաւ. — Քեզմէ թողութիւն կը խնդրեմ... նախատական... անմիտ... անարգ խօսքին համար որ քու հօրդ դէմ ըսի, որոյ ձեռքը սեղմելն... իմ հայրս իրեն պատել կը համարի:

Այն ատեն պարտնն ձեռքը ածխալաճառին երկիցուց՝ որ զայն ուժով սեղմեց, և յետոյ խնդն մղելով իւր որդին՝ Կարոլոս Նսպիսի բազկաց մէջ ձգեց: — Հաճեալի՞ր զատնքը քովէ քով դնել, — ըսաւ պարտնը վարժապետին: Վարժապետը զՊէթթիին Նսպիսի գրասեղանին քով դրաւ: Երբ տեղերնին գնացին, Նսպիսի հայրը ողջոյն մը տուաւ և դուրս ելաւ:

Թծխալաճառն երկու քովէ քով նստող տղայոց նայելով, քանի մը վայրկեան մտածութեամբ մնաց. յետոյ մերձեցաւ գրասեղանին, և սիրոյ և ցուակցութեան բացատրութեամբ՝ աչքերն Նսպիսին սեւեռեց, իբր բան մ'ըսել ուզէնար. սակայն բան մը չըսաւ. ձեռքն կարիտուց զայն փայփայելու, բայց և ոչ իսկ համարձակեցաւ. միայն իւր ստուար մատամբն ճակատը շոյեց: Յետոյ գէպ 'ի դուռը գնաց, և անդամ մ'ալ գառնալով զայն դիտելու, անչալտացաւ: — Տղաք, տեսածնիդ աղէկ մաքերնիդ պահեցէք, — ըսաւ վարժապետն, — սակայն տարւոյս ամենէն գեղեցիկ դասն է:

Եղբորս վարժունիկն

10 Հինգշաբթի

Ածխալաճառն որդին Տէլքադի վարժուհւոյն աշակերտ եղած էր, որ այսօր իմ հիւանդագին եղբորս այցելեց, և զմեզ ծիծաղեց՝ պատմելով որ նոյն տղուն մայրը,

երկու տարի առաջ իւր տունը մեծ գողնոց մը ածուխ բերեր էր, շնորհակալ ըլլալու համար թէ որգույն միտալ տուեր է. և կը պնդէր խեղճ կնիկն, և չէր ուզեր բերած ածուխն կրկին անգամ տունը տանիլ, և գրեթէ կու լար՝ երբ ստիպուեցաւ իր գող- նոցով 'ի տուն վերադառնալ: Ար պատմէր նաև ուրիշ բարի կնիկան մը համար՝ որ իրեն ամենածանր ծաղկանոց փունջ մը բերեր էր, և որոյ մէջ դրամոց ծրարիկ մը կար: Պատմածքն մտիկ ընելով շատ զուարճացանք, և այնպէս եղբայրս ալ կլլեց զգեղն՝ որ առաջ չէր ուզէր: Արջափ համբերութիւն պէտք է ունենան ստորին առաջին դա- սու այն տղայոց հետ, որ ամէնքն ալ ծերունեաց նման ատամունք չունին, յէ և ակ չեն հնչեր, մին կը հազայ, միւսոյն քթին արիւն կը վազէ, ոմն գրասեղանին տակ տանգալքն կը կորսնցունեն, այլ ոք գրչաւ խայթուած ըլլալուն համար կը մայէ, և միւսն տետրին համար կու լայ՝ թէ երկրորդ թիւը գնէր է՝ մինչդեռ առաջինն պէտք էր գնէր: Մէկ գասու մէջ յիսունք են՝ որք ամենիկն բան չեն գիտեր. կարագի պէս կակուղ թաթիկներով, և պէտք է որ ամենուն գրէ՛լ սորուէնին: Գրպաննուն մէջ մատուտակի կտրուածք ունին, կոծակներ, շիշերու խցաններ, ծեծուած աղիւս, ա- մէն տեսակ պղտի բաներ, և պէտք է որ վարժուհին զանոնք խտուր որոնէ. սակայն առարկաները մինչև կօշկոց մէջ կը պահեն: Եւ ուշագրութեամբ չեն կենար. մեծկակ ճանճ մը որ պատուհանէն մտնայ, գամէնքն ալ տակնուվրայ կ'ընէ. և տմառն գպրոցը խտուր մայիկի միջատներ կը բերեն, որք կը թռչին շուրջանակի կամ՝ կալամարաց մէջ կ'իյնան և ապա տետրակէն թանաքաւ կը գծեն: Վարժուհին անոնց մօր պաշտօն կատարելու է, անոնց հագուելուն օգնելու է, խայթուած մատներն պատելու է, ինկած գգակներն պէտք է որ գտնէ, ուշագրութիւն գնելու է որ վրայէ հագուածունն իրարու հետ չլիփսիսեն, ապա թէ ոչ յետոյ կը մշակեն և կը ձգան: Թեղճ վարժու- հիք: Լի յետ այսր ամենայնի մօրք արտնջալու կու գան. Որիորդ, Բնչպէս կրնայ ըլլալ որ ապա գրին կորուստ է. ինչո՞ւ խմիս ամենիկն բան մը չի որոգում. ինչո՞ւ մանկանա գովութեան յիշատակ մը չէք 'ի տար՝ որ այնքան քիտէ: Ինչո՞ւ այդ գառն ստոլին վրոյէն հանել չէք 'ի տար որ Պետրոսին տաքտոն պատուեր է: Աղբօրս վար- ժուհին երբեմն աղօց կը նեղանայ, և երբ ալ չի կրնար՝ մի մատն կը խոծնէ որպէս զի հարուած մը չտայ. կը կորսնցունեն համբերութիւնը, բայց յետոյ կը զղայ և զյանդիմանալ մանկիկը կը փայփայէ. արիկայ մը գպրոցէն կը վռնուէ, սակայն ար- տասուքն կը բռնէ, և կը նեղանայ ծնողաց որք պատժոյ համար մանկանոց ծոմապահչէ կու ասն: Տէլքնաքի վարժուհին երիտասարդ և բարձրահասակ է, և աղէկ հագուած, սևագեճճ և անհնոգբարտ, որ ամենայն ինչ աշխոյժ երազութեամբ կը կատարէ, և ոչինչ բանն մը կը գորովի, և այն ատեն մեծաւ խանդաղատանօք կը խօսի: — Բայց գոնեա քեզի հետ կը մտերմանան մանկիկը, — բաւ իրեն մայրս: — Շատերն այս, — պատասխանեց — բայց յետոյ տարին աւարտելով՝ մեծամասնութիւնն ալ մեզ չի նայիր: Փովերին վարժապետ գտնուած միջոց՝ կ'ամբնան իբր թէ մեզի հետ ըլլա- յին, վարժուհւոյ մը հետ: Ետն երկամեայ խնամոց, մանկիկ մը այնքան սիրելնէս վերջ, իրմէ բաժնուելունս վրայ կը տիրինք, սակայն կ'ընենք. — Ահ, անոր վրայ վատաչ հո՞մ, անիկայ զիս պիտի սիրէ: — Բայց կ'անցնին պարապոյ առուրք, դասեր կը սկսին, առ նա կը դիմենք. — Ո՛վ մանկիկ, մանկիկդ իմ: — Եւ ինքն գլուխը միւս կողմ՝ կը դարձունէ: — Հոս վարժուհին սրտաբեկեցաւ: — Սակայն դու մանկիկ այսպէս պիտի չընես. — բաւ. ապա, ելլելով արտասուալից աջօք և համբուրելով զեղբայրս, — դու գլուխդ միւս կողմ՝ պիտի չդարձունես, անանկ չէ. պիտի չուբա- նաս քու խեղճ բարեկամուհիդ:

Մայրս

10 Նոյեմբեր, Հինգշաբթի

Եղբորդ վարժունայն առեի զոր մօրդ յարգանացմէն պակեցանք։ Այս բանս այլ ևս չպատահի, Հենրիկոս, ընես այլ ևս։ Անպատկան խօսքը՝ որոյ ծայրի մը պէս սրտիս մէջ միեցաւ։ Տարիներով առաջ ես զմայրդ կը մտածէի։ Երբ գիշեր մը ամբողջ անկողնիկիդ վրայ խնայարհած կեցաւ շունդ չափելոյ, 'ի տառապանաց արիւն արտաստելով և երկիւղեկ ատամունքն բարսխելով, վստե գի գրեզ կորսնէ ցունդ կը կարծէր, և ես կը վախէի թէ խելագարի, և այն մտածութեամբ չուն վրայդ սարսառ մը զգացի։ Դոս վշտացնէս չուն մայրդ, չուն մայրդ, որ ծամ մը ցառոց քեզմէ նուագեցնելոյ համար՝ պատրաստ է երշնկութեան տարի մը զոհել, պատրաստ է քեզի համար մօռսայոյ, չուն կեանքդ ազատելոյ համար՝ պատրաստ է ինքզինքն պակսելոյ տալոյ։ Ընդ Հենրիկոս, Այս մտածութիւնս մտացոյ մէջ աղէկ սնեւ։ Արդ երևակայէ թէ չուն կենացոյ մէջ քեզի համար երկար զմեղակ օրեր սանձամեղած ըլլան։ սակայն ամենեկն զմեղակն այն օրը պիտի ըլլայ՝ յորում չուն մայրդ կորսնցունեն։ Երբ մարդ ըլլաս, Հենրիկոս, կտրիճ, փորձ յամենայն մաքստունն, հազար անգամ զոր ցայն յօգնութիւն պիտի կոչես, ամենամեծ փափագ մը զգալով վայրկեան մը դարձնայ ինք ճայնն շուն, և տարածուած բազուկքն կրկին անգամ տնկնելոյ, որպէս զի տնայապետ և անմխիթար տղոյ մը պէս հեծկտանօք զքեզ անոնց մէջ ձգես։ Ի՛նչպէս պիտի յիշես այն տունն ամէն տեսակ զատնութիւնքն զորս առ ես պիտի պատձառես, և իսկն զղլմամբ անոնց հատուցումն պիտի ընես, ո՞վ ողորմելի։ Կենացոյ մէջ անյորտութիւն մի յոսար երէ տրտմեցնես չուն մայրդ։ Պիտի զղլաս, իրմէ թողութիւն պիտի խնդրես, ինք յիշատակն պիտի յարգես։ — 'ի զմեռ. — խղճմտանքդ զքեզ հանգիստ պիտի յորդու, այն քաղցր և ազնիւ յիշատակն՝ քեզի միշտ տխրութեան և յանդիմանութեան տարի պիտի ըլլայ՝ որ զնոցիդ պիտի տանէ։ Մի՛ն դիւր, ո՞վ Հենրիկոս. մարդկային յոգնի մէջ ապիկայ ամենեկն նոյնութեանն է. զօրանդ է որ ցայն առ սոսն կը կրի։ Մարդասպանն որ զմայրդ կը յարգէ՝ ինք սրտին մէջ դեռ պարկեղտ և ազնիւ բան մը կը կրէ։ ամենեկն հոյակնայ մարդն որ ցայն կը վշտացնէ և կ'անարգէ՝ նուազ տեսնողութեամբ մէ։ Մէջ մ'ալ ընես քերեկ ծանր խօսք լիլայ անոր դեմ որ քեզ կենեք տուաւ։ Եւ երէ դարձնայ մէկ բառ մ'ալ քերեկ խոսելոյ ըլլայ, յըլլայ թէ հօրդ երկիւղն ըլլայ, այլ հոգնայ մղումն՝ որ զքեզ ինք ոտիցն առնէ ձգէ, պաշտտունն՝ որ թողութեան համբոյրէ ապերախտութեան թիմն ձակտեղ չնէ։ Կը սիրեմ զքեզ, որդեակդ իմ. կենացս քաղցրագոյն յոյսը զոր ես։ սակայն անելի կ'ոգէի զքեզ մեռած տնկնել՝ քան ապերախտ՝ չուն մօրդ, Երբ, և տածամտեակ մի սնչ ևս չտեսնեմ չուն սիրելութիւնդ. որովհետեւ պիտի չկարենամ ցայն սրտիս հետ փոխանակել։

ՀԱՅՐ ԳՈ

Քօռեքի յատրեկներս

13 Նոյեմբեր

Հայրս ինձ ներեց. սակայն ես քեզ մը տիրեցայ, և այն ատեն մայրս դիւ զոնապալնին երեց որդւոյն հետ ձեմեղեաց մէջ շրջան մ'ընելու զրկեց։ Հազիւ թէ ձեմեղեաց կէտն էր, սայլ թէ քովէն անցնելով որ կրպակի մը առջև կանկ առէր էր, կը լսեմ որ անունս առաւով դես կը կանչեն, յետոս կը գառնամ։ Քօռեթթին էր, գասնիկերս, իւր սրճերանդ շապկան և կատուի մորթէ գգապան, բոցօրովն քրտնած և զուարթ երես, որ ուսոցը վրայ փայտի մեծ գէղ մը կը կրէր։ Սայլին վրայ կանգուն կեցած մէկը՝ հեռագէտէ խուրձ մը իրեն փայտ կու տար, ինքն կ'առնուր զանոնք և հօրը կրպակն կը տանէր, ուր ձեպով և շապալա զանոնք կը գեղեր։

— Քօռէթթի, Բնէ կ'ընես. — հարցուցի իրեն:

— Ձեռ տեսներ. — պատասխանեց, տարածելով բազուկքն որպէս զի գէղն առնու. — գասա կը կրկնեմ:

Ես ծիծաղեցայ. բայց ինքն առանց կատակի կը խօսէր, և առնելով խուրձ մը փայտըն, վազելով սկսաւ ըսել. — Բայի պատսմունքն կը կոչուին... ինչոքոք քոչոց փոփոխութիւնքն... ըստ քոչոյ և ըստ անձի:

Յետոյ փայտերն վար ձգելով և զանոնք գիզելով — Ըստ ժամանակին... Ըստ ժամանակին յորոշմ գործողութիւնն կը կատարուի:

Եւ գէտ 'ի սոյլ գառնալով ուրիշ խուրձ մ'ալ փայտ առնելու. — Ըստ նդանակին որով գործն կատարուած է:

Մեր յետագայ աւուր քերականութեան դասն էր. — Ինչ ընեմ, — ըսաւ ինծի, — ժամանակն օգտակար բանի կը գործածեմ: Հայրս գործի մը համար ծառային հետ դուրս գնաց: Մայրս հիւանդ է: Ինչ կը անայ պարպէն: Առժաման քերականութիւնն կը կրկնեմ: Այսօրուան դասը գծուար է. չկրցայ գլխուս մէջ մտցունել:

Հայրս ըսաւ թէ քեզ դրամքն տալու համար ժամը եօթին հոս պիտի գտնուի, — ըսաւ ապա սոյլապանին:

Սոյլն մեկնեցաւ. — Վայրկեան մը խանութն եկաւ, — ըսաւ ինծի Քօռէթթի: Ներս մտայ. ահագին սնեկեկ մ'էր ինչ փայտակալուօք և խուրձերով, որոյ մէկ կողմէն կշիռք մը կար: — Հաւատա խօսքիս որ այսօրս նիւթական աշխատութեան օր է, — կրկնեց Քօռէթթի. — պետք է որ աշխատութիւնս մօտն առ մօտն կատարեմ: Նախագաւառութիւնքս կը գրէի՝ և գնելու մարդիկ եկան: Սկսայ նորէն գրել, և ահա սոյլն եկաւ: Արդէն իսկ այս առաւօտ կրկին անգամ երթնեկեցի 'ի հրապարակն Վենեական' 'ի փառաւորեղի փայտից: Մոռնկերս ալ տկարացան և ձեռքերս ուռած են: Շատ հանդարտ պիտի ըլլայի՝ եթէ նկարչութեան պարապէի: — Եւ նոյն միջոց աւելով մը գետնայտաակը ծածկող տերեւքն և յարգի շիւղերն կ'աւելր: — Սա կայն ուր 'ի աշխատիս, Քօռէթթի.՝ — հարցուցի իրեն:

— Ապահովապէս հոս չեմ աշխատիր, պատասխանեց, Եկ աես. — և տարաւ զիս կըրպակին ետեւ գտնուող սնեկեկ մը մէջ, որ միանգամայն խոհանոցի և սեղանատան տեղ կը ծառայէ, որոյ մէկ անկիւնն ստույ մի կար, և որուն վրայ կային գրեանքն և տետրակքն, և սկսած աշխատութիւնն: — Մտուգիւ, — ըսաւ, — երկրորդ պատասխանն զանց ըրի. Կայիով կը շինեն կոշիկներ, փոկեր... Արդ կը յաւելում պայտսակներ: — Եւ գրիւն առնելով սկսաւ գրել իւր գեղեցիկ գործը: — Կայ մեկն. — նոյն վայրկեանն կրպակէն զաղապ մը եկաւ: Կիտիկ մ'էր որ փայտի խուրձիկներ գնելու եկեր էր. Ահաւա՛րիկ եմ, — պատասխանեց Քօռէթթի. և տեղէն ցատկեց, կռեց խուրձիկքն, առաւ գտանքն, անկիւն մը վազեց ծախածքն տետրի մէջ նշանելու, և դարձեալ իւր աշխատութեանն վազեց՝ ըսելով. — Տեսնե՛ք քիչ մը թէ արեւօք պիտի կարենամ պարբերութիւնն աւարտել: — Եւ գրեց. Ճանապարհորդութեան քսակքն, զինուորացի մախաղքն: — Մեղք սուրճիս որ կը թափի, — յանկարծ ազգականեց և փռան ըրով վազեց՝ զարձամանն կրպակէն վերջնելու: — Մորս սուրճն է, — ըսաւ: — աղէկ որ պետք եկաւ որպէս զի եփել սորում: Կեցի՛ր քիչ մը որ զայն իրեն տանին, որով զքեզ ալ կը տեսնէ և շատ գոհ կ'ըլլայ: Եթէ օր է որ յանկողին կը գտնուի... Բարի պատահմունք: Այս սրձամանաւ միշտ մատերս կ'սլորեմ: Ղիտուորաց մախաղքն երէն վերջ Բնէ կրնամ աւելցնել: Ուրիշ բան մ'ալ պետք է-և չեմ գտնար: Եկ, մօրս երթանք:

Դուռ մը բացաւ, և ուրիշ փոքր սենեկի մը մէջ մտանք - հոն մեծ անկողնոյ մը մէջ Փօռէթթիին մայրը կար՝ որ գլխուն վրայ ճերմակ թաշկինակ մը փաթթեր էր:

— Մայր, ահա սուրճն, — ըսաւ Փօռէթթի՝ կարկառուելով զբաժան. — այս խճ գտարնկերներէս մին է:

— Ո՛հ, կէչքես պարոնիկ, — ըսաւ ինձ կինն. — հիւանդաց այցելելու եռ. դայ, անանկ չէ՞:

Նշոյն միջոց Փօռէթթի իւր մօրը թիկանց բարձերն կը յարգարէր, անկողնոյ ծածկոցքն կը շողկեր, կրակն վերստին կ'արծարծէր, մեծ արկղէն զգաստուն կը վռնէր: — Մայր, ուրիշ բան կ'ուզեմ, — հարցուց ապա, յետոս առնելով զբաժան: — Աւրի երկու դգալ ջարտակն: Երբ լմննայ՝ ժամանակ մը գտնելով գեղազաւծաւին պիտի վազեմ: Փայտերն պարպեցի: Ինչպէս որ ըսիր, ժամը չորսին միւսը կրակին վրայ պիտի գնեմ, և երբ կարգազաւծաւ կրկին անցնի՝ այն ուժը գրամքն պիտի աւամ: Ամէն բան ըստ կարգի պիտի կատարուի, մի մոռածեր:

— Աղբրն որդեակ, պատասխանեց կնիկն. — երթ որդեակդ իմ: Ինքն ամէն բան կը մոռած է:

Ուզեց որ շաբարի կտոր մը առնուով, և ապա Փօռէթթի ինձ նկար մը ջըցուց, որ իւր հօրը լուսանկարն էր, զինուորական հագուստով, պատուոյ միտալով, զոր 66ին շումպերթ իշխանի բանակին մէջ առեր էր. որդւոյն ճշգրիտ գծադրութիւնն, մի և նոյն վառվառուն աչքերն և զուարթ ժպիտն: Ի խոչանոց զարձանք: — Գտայ փրնաւաճս, — ըսաւ Փօռէթթի, և տետրին վրայ աւելցուց. նաև ձիոց ցարդարանքն կր յիշեն: — Միշատին այս իրիկուն կ'աւարտեմ՝, ամենաուշ պիտի պառկեմ: Երանիքք որ բոլոր ժամանակի սորուելով կ'անցունես և կրեսս շրջապայտութեան ալ երթալ:

Միշտ զուարթ և աշխոյժ է. 'ի կրպակ մտնելով՝ իշակի վրայ սկսաւ փայտի կտորներ դնել և զանոնք մէշտեղէն սղոցել, և կ'ըսէր. Այս մարմնակրթանք է: Ո՛ւր մնաց բազկապ դէպ յառաջ մղումն: Կ'ուզեմ որ երբ հայրս 'ի տուն վերադառնայ՝ բոլոր այս փայտերս սղոցուած տեսնէ. գոհ պիտի ըլլայ: Գէշն այն է որ սղոցելէս վերջ քի (ե) և էլլէ (1) գրերու ձևն կ'առնուն՝ որք օձերու կը նմանին, ինչպէս որ կ'ըսէ վարժապետն: Բայց ինչ ընեմ, իրեն կ'ըսեմ թէ թիւերս հոգնեցան: Կարևորագոյնն մօրս շուտով առողջանալն է, այն այն: Այսօր աւելի աղէկ է, փառք Աստուծոյ: Քերականութիւնն վաղ առաւօտս աջողող խօսած միջոցն պիտի սորուիմ: Ո՛հ. ահա կոճղերու սայլն: Յաշխատութիւն:

Պոռէթթի լի սայլ մը կրպակին առջև կանկ առաւ. Փօռէթթի մարգոն հետ խօսե, լու համար գուրս վազեց, յետոյ դարձաւ: — Աչքիդ հետ ընկերութիւն չեմ կըր, նար ընել, — ըսաւ ինծի, — երթաա բարով, վաղը կը տեսնուիք: Աղէկ ըրեր որ եկար զիս տեսնելու: Բարեկ զուարճութիւն: Երանիքք:

Եւ ձեռքս սեղմելով, վազեց առաջին կոճիկն առնելու, և սկսաւ դարձեալ սայլին և կրպակին մէջտեղ վազովազել, կատուի մօրթէ գգական, վարդի նման առոյգ երես մը, և կայտառ՝ որ գտեսողքն կը զուարթացնէ:

Երանիքք, ըսաւ նա ինծի... Ո՛հ ոչ, Փօռէթթի, ոչ. աւելի քեզ երանի, քեզ՝ որ աւելի կ'աւանդիս և կ'աշխատիս, վաճն զի աւելի օգտակար ես հօրդ և մօրդ, վասն զի աւելի ազնիւ ես, հարկւր անդամ ինձմէ աւելի ազնիւ և աւելի կարիճ, սիրեցեալ դասընկերդ իմ:

Քոռէթթի այս առաւօտ գտէ էր, վասն զի իւր երկրորդ դասու Քոռէթթի վարժապետն՝ ամառական քննութեան ներկայ գտնուելու եկաւ՝ յաղթանդամ մարդ մը, երկայն և գանգուր մաղերով, սև և երկայն մորուօք, երկու խոշոր թուխ աչուքներով և մեծածոռնոց ձայնիւ, որ միշտ կը սպառնայ տղայոց զիրենք կտոր կտոր շնորհ և վեճերնէն բռնելով 'ի Դատարան տանիլ, և ամէն տեսակ ահաբեկիչ ձեւեր կ'ընէ։ Քայց բնաւ չի պատժեր զոք, մահաւանդ թէ միշտ մեղմով մը կը ժպտի, առանց խնայելու։ Քոռէթթին մէկտեղ առած՝ ութ են վարժապետք, որոց մէջ կայ նաև փոքր և անօթ թրուս մէկն՝ փոխան ուսուցիչ, որ կարծես դեռատի երիտասարդ մ'է։ Այս չորրորդ դասու կաղ ուսուցիչ մը, բրդէ մեծ վնոց մը պատած, միշտ ցաւօք վարակեալ, որ իւր ցաւերը գեղեկական վարժապետութեանը միջոց ստացեր է՝ խնամա դպրոցի մը մէջ՝ որոյ պատերն կը կաթիկթէին։ Չորրորդ դասու ուրիշ վարժապետ մ'ալ կայ՝ որ ծեր և բոլորովին ձերբացած է, և կուրաց ուսուցիչ եղած։ Այս դարձեալ աննոցաւոր աղէկ հագուած մը, երկու խարտեալ պերճեշտիւք, զոր փառաբանիկ կ'անուանեն, վասն զի վարժապետութեանը միջոց փաստաբանութիւն սորուեցաւ և դափնեայ պսակ առաւ, միանգամայն նամակ գրել սորուեցնելու գիրք մը չէինց։ Իսկ մարմնավրժանք սորուեցնող վարժապետին՝ կատարեալ զինուոր մ'է։ Արիւսացոյն պատերապմին մէջ ստացաւ։ Ասոնցմէ վերջ Տեսուչն կու գայ. բարձրահասակ, շաղատ, ոսկեայ ակնոցներով, գորշագոյն մորուօք որ մինչև կուրծքն կ'իջնայ, բոլորովին սև՝ և վերէն 'ի վար շարմանդաւոր զգեստ մը հագած. այնքան ակնիւ է իւր վարմունքը տղայոց հետ, որք երբ յանդիմանութեան մը համար կը կանչուին և ամէնքն ալ դողալով իւր Տեսուչութեան սենեակը կը մտնան, իրենց չի նեղանար, այլ ձեռքերին կը բռնէ և այնքան համոզեցուցիչ խօսքեր կը զրուցէ թէ պետք չէին այնպէս ընել, և թէ պետք է որ զոյնեն, և խօսք տան թէ աղէկ պիտի ըլլան, և այնքան անուշութեամբ կը խօսի, և այնպիսի քաղցր ձայնիւ որ ամէնքն ալ կարմրացած աչք գուրս կ'ընեն, աւելի ամբշցած՝ քան իթէ զիրենք պատժէր։ Խեղճ Տեսուչ, ամէն բանի մէջ միշտ առաջին կը գտնուի, առսուտեան ոչակերտոց սպասելու և անոնց ծնողաց խօսքերն լսելու, և երբ վարժապետք ոռններին կ'երթան, դեռ գպրոցին չորս կողմն կը շրջի զիտելու որ ողջը կառաց տակ չերթան, կամ գլխադարձ խաղալու համար փողոցաց մէջ չկենան, կամ՝ պայտուսակներին տալով կամ քարերով չչէցնեն։ և ումն անգամ որ տանեան մը ծայրը կը տեսնուի, այնպէս բարձրահասակ և սևագգեստ, ծննդկոյց խուսբերու պէս աղայ, ամէն կողմանէ կը փախչին, հոն ձգելով գրկններու և զնգա. կիկներու խաղերն, և ինքն 'ի հեռուստ ցուցամատիւն անոնց կը սպառնայ, իւր սիրաբորով և տխուր կերպարանքն։ Իւր որդւոյն մահուանէն վերջ՝ որ ինքեակամ զինուորութեան գնացեր էր, ալ ոչ ոք իւր ծիծաղին տեսաւ, կ'ըսէր մայրս. և միշտ անոր լուսանկարը իւր աչաց առջևն է, Տեսուչութեան սենեկին սառլին վրայ։ Աւ այն գոգաղղկութենէ վերջ Ելլու կ'ուզէր. արդէն իսկ իւր հրաժարականը գրէր էր քաղաքական Պաշտօնարանին՝ որ ստոյլն վրայ կը կենար, սպասելով որ օրուան վրայ զայն գրկելու, վասն զի կը ցաւէր տղայն առանձին ձգել։ Սակայն անցեալ օր քրոջած կ'երևար, և հայրս որ իրեն հետ Տեսուչութեան սենեակը կը քանուէր, կ'ըսէր իրեն. — Մեղք է՛ որ կ'երթաս պարոն Տեսուչ. և երբ մարդ մը ներս մտաւ՝ աղայ մը ընդունելի

ընելու, որ ուրիշ գարոցէ մը մերինը կ'անցնէր, վասն զի տունը փոխեր էր: Երբ տեսաւ այն տղան՝ շատ զարմացաւ Տեսուչն, — բաւական ատեն դիտեց զայն, — նայեցաւ ստոյնն վրայ գտնուող լուսանկարին, և գարձեալ սկսաւ տղան նայել, զայն գրկացը մէջ քաշելով և դուռնի վեր բարձրացնելով: Այդ տղան ճիշտ իւր մեռեալ որդւոյն կը նմանէր: Ըսաւ Տեսուչն. — Դատ աղէկ: — Ընդունեցաւ զայն, արձկեց հայրը և որդին, և անոր վրայ մոտժուածեանց մէջ ընկղմեցաւ: Մեղք է՛ք որ կ'երթաս. — կըրկնեց հայրս: Այն ատեն Տեսուչն իւր հրաժարականն առնելով երկու կտոր ըրաւ և ըսաւ. — Կը մնամ:

Զինուորք

22 Երեւոյթաթի

Իւր որդին ինքնակամ՝ զինուոր քնացեր էր երբոր մեռաւ. այն պատճառաւ երբ գարոցէն կ'ելլանք՝ Տեսուչը միշտ ձեռներէն կ'երթայ զինուորաց անցքն դիտելու: Երէկ հեռեակ զորաց գունդ մը կ'անցնէր, և յետո՛ւ տղայք երաժշտական. խումբին չորս կողմն սկսան ջառագետել, երգելով և քանոններով պաշուսական և թղթակալաց վերայ ամանակ զարնելով: Մենք դիտելու համար խմբովին սալարկին վրայ կեցեր էինք. Կառն՝ իւր ամենանեղ զգեստաւը մէջ պնդապատ՝ խոշոր հացի կտոր մը կը կրծէր: Վոթինի՝ այն մաքուր հագուստն, որոյ չուխայի աղւաւմագքն կ'անջատին, Բրէքստի՝ երկաթագործի որդին՝ իւր հօրը ներքնական, և կալարբխացին, և փոքրիկ որմնագիրն, և կարմրագլուխն Քոստսի, և լիւրն Զաւանթի, միանգամայն և Ռոպէթիթի, ռաբաթի ոստիկանի որդին, այն որ մանկիկ մը հանրակառքէ ազատեց, որ և արդ գաւազանօք կը քալէ: Զաւանթի կազացող զինուորի մը երեսն ծիծաղեցաւ: Սակայն զգաց նոյն վայրկեանին՝ որ մարգու մը ձեռք իւր ռաւոցը դպաւ. գարձաւ. Տեսուչն էր. — Միտ գիր, — ըսաւ իրեն Տեսուչն. — խումբի մէջ գտնուող զինուոր մը ծաղրածեն, որ ոչ վրժ կրնայ առնուլ, ոչ պատասխանել, կապեալ մը անտարբեր կը համարուի. նուաասութիւն մ'է: — Զաւանթի անյայտացաւ. — Զինուորականք քրանած և փոշով ծածկուած՝ չորս չորս կ'անցնէին, և հրացանք՝ արեգական առջև կը չողողային: Ըսաւ Տեսուչն. — Տղաք, պէտք է որ դուք զինուորներն սիրէք: Մեր պաշտպանքն են, նոքա՝ որք մեզի համար պարտաստք են իրենց կեանքն մատնելու, եթէ վաղը օտար բանակ մը մեր երկրին վրայ սպառնայ: Անոնք ալ տղաք են, ձեզմէ քիչ տարեօք մեծ. իրենք ալ գարոց կ'երթան. և կան անոնց մէջ ալ աղքատք և ազնուականք՝ ինչպէս նաև 'ի ձեզ, և խալիոյ ամէն կողմերէն կու գան: Տեսէք, գրեթէ երեսնէն կրնան շանչուոյլ. կ'անցնին Սիկիլլացիք, Սարաենիացիք, Նէապոլեցիք, Լոմպարդացիք: Աօկ-զոյ հին բանակ մ'է՝ 1848ին՝ պատերազմով բանակներէն: Զինուորներն այլ ևս նոյն չեն, բայց գրօշը միշտ նոյնն է: Ձեր ծնանելէն քսան տարի առաջ. քանիք արդէն իսկ մեռած էին այն զրօշին ներքեւ մեր հայրենեանց համար: — Ահա հոս, — ըսաւ Կառն: Եւ յիւրաքիչ հեռուէն կը տեսնուէր գրօշն՝ որ զինուորաց զխէն բարձր՝ գէտ յառաջ կու գար: — Որգեսիք, բան մ'ըբէք, ըսաւ Տեսուչն, — երբ ետագոյն քըն անցնին, ձեռքերնիդ շակաւնիդ բարձրացնելով ձեր գարոցական ողջոյնքն տուէք: — Դրօշն, զոր պաշտօնակալ մը կը կրէր, մեր առջևէն անցաւ, թուրովին պատահեալ և գունատեալ, ձողէն միտաներ կախուած: Մենք ամէնքս 'ի միասին ձեռներս շակաւնիս գրինք: Պաշտօնակալն ժպտելով մեզ նայեցաւ, և ձեռք գոխարկ. նեց մեր ողջութիւն: — Կեցցէք աղայք, — ըսաւ մէկն ետեւէս: Գարձանք նայելու, ծերունի մ'էր, որոյ զգեստուն կոճակն զոսկն՝ իրիմու բանակին կապոյտ ժապաւենն

ուներ. Թողակաւոր պաշտօնակալ մը: Կեցցէք, — ըսաւ, — գեղեցիկ բան մ'ըրիք: — Նոյն միջոց զօրաց դռնաքն տղայոց ամբօխէ մը շրջապատած՝ ճեմելեաց ծայրը կը դառնար, և պատերազմական երգի մը պէս հարկերաւոր զուարթագին աղաղակներ փողոց ձայնին հետ 'ի միասին կը հնչէին: — Կեցցէք, — կրկնեց ծիրունի պաշտօնական, մեզ նայելով. — ի՞նչ որ 'ի մանկութեան զգրօշն կը յարգէ՝ մեծնալէն վերջը պիտի գիտնայ զայն պաշտպանել:

Նէլլիի պաշտպանել

23 Զորեքաբանքի

Երեկ նաև Նէլլի, խեղճ սապատողին, կը դիտէր զգինուորս, սակայն այնպիսի կերպով մը որ կարծես կը մոռնէր. — Աս երբեք պիտի չկարենամ գինուոր մ'ըլլալ, — Նա աղիւ է, կը սորուի, բայց խիտ նիհար է և ԽժՀ-ոյն, և շնչառութեան գըժաւարութիւն կը կրէ: Միշտ փայլուն կտակէ սև և երկայն զենքակ մի կը կապէ: Իւր միջոց խաղաղեալ կարճահասակ տիկին մ'է, սև զգեցած, և դառնաւ շնչառուն միջոց միշտ զինքն առնելու կու գայ, որպէս զի խառնակութեան միջոց միշտ չէաւ չէլլայ. և զինքն կը փայփայէ: Առջի օրերն, որովհետև դժբաղդաբար սապատողն է, լողոց շատերը զինքը կը ծաղրածէին, և պայուսակօք թիկնոցը կը զարնէին. բայց ինքն երբեք յետ չէր դառնար, և երբեք մօրը բան մը չէր ըսեր. որպէս զի լսելով չցաւի թէ իւր որդին ընկերաց ծանականք է: Կ'այսպանէին զինքն, և նա կու լար և կը լուրէր՝ ճակատն ստողին կռթնոցներով: Սակայն առաւօտ մը Կառօն մէջտեղ ելաւ և ըսաւ. — Առաջին անգամ Նէլլիի զաշտողին հարուած ըր կու տամ՝ որ երբեք անգամ զինքն իր վրայ կը չըլլամ: Ֆառնիթի մտիկ լըաւ, ընդունեցաւ հարուածը, երբեք անգամ ինքն իր վերայ չըլեցաւ, և անկից վերջ ալ ոչ որ Նէլլին դաւաւ: Վարժապետն զայն Կառօնի մօտ դրաւ, մի և նոյն ստողին վրայ: Բարեկալ մնացան իրարու հետ: Նէլլի զԿառօն շատ սիրեց: Հազիւ 'ի դասատուն կը մտնէ՝ իսկոյն կը փնտռէ թէ Կառօն կայ: Բնաւ չերթար առանց ըսելու. — Կառօն, մնաս բարով: — Նոյնպէս նաև Կառօն անոր կ'ընէ: Սրբ Նէլլիի ձեռքէն գրիչ կամ գլրք մը ստողին տակ ինչայ, որպէս զի ինքն ծնելու շնորհիւ, խնդին Կառօն կը ծօռ և գլրքն կամ գրիչն իրեն կու տայ: Կ'օգնէ ապա ունեցածքն պայուսակին մէջ գնելու, և վերնագգեսան կոնակը տալու: Անոր համար Նէլլի զանիկայ կը սիրէ, և միշտ իրեն կը նայի, և երբ վարժապետն զայն գովէ՝ կ'ուրախանայ իբր թէ զինքն գոված ըլլայ: Արդ այս առաւօտ, վերջապէս Նէլլի ամենայն ինչ իւր մօրն պատմեց, թէ առաջին օրուանց մէջ կրած ծանականքն և թէ անոնց տուած ներգովութիւնքն, և ապա զինքը պաշտպանող ընկերն և անոր վրայ ունեցած գորովն: Դասեցրու աւարտելէն կես փամ՝ առաջ վարժապետն զիս Տեսչին զրկեց ուսմանց ցուցակն տանելու. ես 'ի գրասենեակ կը գտնուէի, երբ խարտեալ և սևազգեստ տիկին մը, Նէլլիի մայրն, ներս մտաւ և ըսաւ. — Պարոն Տեսուչ, որդւոյս դասուն լմէ՞ր Կառօն անուամբ տղայ մը կայ: — Կայ, — պատասխանեց Տեսուչ: — Կրնա՞ք զայն վայրկեան մը կանչել որ ըսելիք մ'ունիմ: — Տեսուչը կանչեց զտպասաւորն և 'ի դասատուն զրկեց, և ահա վայրկեան մը Կառօն դրան առջև եկաւ, իւր խոշոր և գերծած գլխով, բոլորովին դարմացած: Հազիւ թէ տեսաւ զայն, տիկինն իսկոյն ընդառաջ վազեց, ձեռքերն ուսողը վրայ դրաւ, և քանի մ'անգամ գլուխն համբուրեցով՝ ըսաւ. — Դու ես Կառօն որդւոյս բարեկամն, խեղճ մանկանս պաշտպանն, դու ես սիրելի, կեցցես տղայ, դու ես: Եւ զեղբորդ ապա շտապաւ գրպանքն և քսակն, փրցուց պարանոցէն փոքրիկ

խաչով չլծայիկ մը, և զայն փողապատին տակ Կառնոնի պարանոցն դրաւ, և ըսաւ. — Առ. զայս, տար ինծմէ յիշատակ մը, սիրեցեալ պատանեակ, Նէլլիի մօր յիշատակը՝ որ քեզ շնորհակալ կ'ըլլայ և զքեզ կ'օրհնէ:

Դատուն առաջիկեր

25 Ուրբաթ

Կառնոն՝ ամենուռն սերն առ ինքն կը ձգէ. Տէռօսսի՝ զարմանքն, որ և առաջին միտայն առաւ, միշտ առաջինն պիտի ըլլայ նաև այս տարի, ոչ ոք իրեն հետ կրնայ մրցիլ, ամէնքն ալ իւր առաջնութիւնն կը ճանչնան ամենայն ուսմանց մէջ: Ի Թուաքանութեան, ի քերականութեան, ի շարագրութեան, ի գծագրութեան առաջինն է, ամենայն ինչ ի Թռիչա կը հասկնայ, զարմանալի յիշողութիւն մ'ունի, առանց ճգանց յամենայնի կը յաջողի, կարծես Թէ ուսումն իրեն համար խաղալիկ մ'է: Վարժապետն երէկ իրեն ըսաւ. — Ասառծմէ մեծամեծ պարգէեք ընդունած ես, ուրիշ ընելիք չունիս բայց միայն չեղծանել զանոնք: — Եւ ստոյնցէ զստ բարձրա-հասակ է, գեղեցիկ, մեծ պսակածև խարտեալ խոպուպէ՝ որ ստոյնի մը վրայ մէկ ձեռքն կռթնցնելով միւս կողմն կը ցտակի. և արդէն իսկ սրախաղութիւն գիտէ: Երկոտասանամեայ է, վաճառականի մը որդի, միշտ ոսկեգոծ կոճակներով կապուտակ կը հագնի, միշտ կայտառ է, զուարթ, ամենան հետ ագիւլ, և որչ փ որ կրնայ՝ կ'օգնէ քննութեան, և ոչ ոք ըսաւ. Համարձակած է իրեն տմարգութիւն մ'ընել կամ անշորհք խօսք մ'ըսել: Միայն Նուպիս և Յուանթի իրեն խոտորնակի կը նային, և Վօթինի աչքերէն նախանձ կը կաթցնէ. սակայն ինքն և ոչ իսկ կ'իմոնայ: Ամէնքն իւր երեսը կը ժպտին և մէկ ձեռքէն կամ՝ մէկ ձեռն կը բռնեն, երբ իւր անուսութեամբն չորս կողմն կը պտըտի դասերն ժողկելու: Պատկերազարդ օրտ գիրներ, նկարներ, և զայն ամենայն որ ի տան իրեն կ'ընծայեն՝ այլոց կը նուիրէ. կալարաջուղն՝ կալարային փոքրիկ աշխարհացոյց տախտակ մի շինեց, և ամենայն ինչ խնամով կու ապ, առանց նայելու՝ իբրև մեծ պարոն մը, անխտր առանց զոք նախամեծարելու: Անհար է շնախանձիլ, չզգալ՝ ամէն բանի մէջ անկից ստոր ըլլալն: Ահ, ես ալ Վօթինի պէս կը նախանձիմ՝ անոր: Եւ գառնութիւն մը կը զգամ, անոր դէմ՝ գրեթէ անհակ մը արհամարհութիւն, երբեմն երբ ի տան կը նեղուիմ աշխատութիւնս ընելու, և կը մտածեմ՝ Թէ նոյն ժամուն արգէն իսկ ինքն զայն աւարտած է, լաւագոյն կերպով և առանց նեղութեան: Բայց յետոյ երբ ի գպրոց կը վերադառնամ, տեսնելով զինքն այսպէս գեղեցիկ, խնուում, յաղթական, լեւելով որ այնպէս համարձակ է ապահով վարժապետին հարցմանցը կատասխանէ, և Թէ որքան քաղաքավար է, և Թէ ինչպէս ամէնքն զինքը կը սիրեն, այն ստուի աւմենայն դառնութիւն, ամենայն արհամարհանք սրտէս կը ընդունի, և ունեցած այն պիտի զգացմանցս վրայ կ'ամբնջամ: Այն աստի կ'ուզեմ միշտ անոր քով գտնուիլ, կ'ուզեմ ամենայն դասերս իրեն հետ կարենալ ընել. իւր ներկայութիւնն, իւր ձայնն զիս կը քաջալերէ, յօժարութիւն կը բերէ աշխատութեան, խնդութեան, հաճոյնց: — Վարժապետն վաղուան ընթերցելու ամօրեայ պատմութիւնն իրեն օրինակելու տուաւ, Լոնկարտագի փոքրիկ լրտեսն. ինչն զայն այս առաւոյր կ'օրինակէր, և այն գիւցապիական գործէն զգածուած էր, երեսն բոլորովին կրակ դարձած և բերանն զոգոյրուն և ես զինքն կը գիտի. մըքան գեղեցիկ և աշնուական էր: Քանի հաճութեամբ համարձակ կերպով իրեն պիտի բռնէ. — Տէռօսսի, ամէն բանի մէջ դու ինծմէ աւելի կ'արժես: Իմ բաղդատութեամբս դու մարդ ես: Ես զքեզ կը յարգեմ և քու վրայ կը զարմանամ:

Լուսարտացի փոքրիկ լրտեսն

(Ամսօրեայ պատմութիւն)

26 Շաբաթ

Լուսարտիոյ ազատութեան պատերազմին միջոց, 1859ին, Սլոֆերինի և Սրբոյն Մարտիրոսի պատերազմէն քիչ օր վերջ, յորում՝ Աւստրիացիք 'ի Գաղղիացւոց և յիտալացւոց յաղթուեցան, յունիս ամսոյն գեղեցիկ առաւօտ մը, Սալուցցոյի հեծելազօրաց փոքրիկ զումարտակ մը, ուշադրութեամբ դիտելով զգաւտն, հանդարտաբայլ ամայի ճամբէ մը դէպ 'ի թշնամիս կ'երթային։ Պաշտօնակալ և յինսպառտ մը զումարտակին կ'առաջնորդէին, և ամէնքն սենուհալ աչօք, անբարբառ՝ հեռուն իրենց դիմացը կը դիտէին, և վայրկեանէ 'ի վայրկեան կը յուսային թշնամեաց յառաջագահ գունդին նշանազգեստուց փայլիլն ծառոց մէջէն տեսնելու։ Այսպէս հացենեաց ծառօք շրջապատակոյ գեղջկական տնակ մը հասան, որոյ առջև երկոտասանամեայ տղայ մը միայնակ կեցեր էր, և դանակաւ փոքրիկ ճիւղ մը կը կեղեկէր, որպէս զի գաւազանիկ մը չինէ։ Ետնակի պատուհաններէն միոյն վրայ լայն եռագոյն դրօշ մը կը ծածանէր, և ներսը մարդ չկար։ զիւ զացիք՝ Աւստրիացւոց երկիւղէն դրօշակն դուրս դնելով փախեր էին։ Տղան հազիւ զհեծելազօրս տեսնելով, գաւազանն մէկկի յետեց, և գդակն հանց։ Գեղեցիկ տղայ մ'էր, արիւսփրտ, խոշոր և կապուտակ աչօք, խորտեալ և երկայն մազերով։ Թիգանաւոր չապկաւ և բաց կուրծքով։

— Ի՞նչ կ'ընես հոս։ — հարցուց պաշտօնակալն՝ կեցնելով զձին։ Ի՛նչու ծնողացդ հետ չես փախած։

— Ենողք չունիմ, — պատասխանեց տղան։ — ընկեցիկ տղայ մի եմ։ քիչ մը ամէն բանի կ'աշխատիմ։ Զպատերազմ՝ տեսնելու համար հոս կեցայ։

— Տեսա՞ր Աւստրիացւոց անցնիլն։

— Երեք օրէ 'ի վեր չեմ տեսած։

Պաշտօնակալն քիչ մ'ատեն մտածութեան մէջ ընկզմած մնաց։ յետոյ ձիէն վար ցատկեց, և զգինուորս դէպ 'ի թշնամեաց դարձած հոն ձգելով՝ 'ի տուն մտաւ և վերին դստիկոնն ելաւ... Տունը ցած էր։ վերի յարկէն դաշտի կտոր մը միայն կը տեսնուէր։ — Պէտք է ծառոց վրայ ելլել, — ըսաւ պաշտօնակալն և իջաւ։ Ճիշտ նոյն ուղղութեան վրայ բարձրաբերձ և նուրբ հացենոյ ծառ մը կար, որոյ գագաթն հրկեցի կապուտակին մէջ կը ծածաւ ներս։ Պաշտօնակալն մէկ մը ծառին նայելով, մէկ մը զինուորաց, քիչ մ'ատեն մտածութեամբ մնաց։ յետոյ յանկարծ տղուն հարցուց։

— Մահուկ դու, ոչորդ սուր է։

— Ի՞մ աչքս, պատասխանեց տղան։ — Մղան մը հեռու գտնուող ճրնճուկն կը տեսնեմ։

— Կրնաս այն ծառին գագաթն ելլել։

— Այն ծառին գագաթն. ես. կէս վայրկեանի մէջ կ'իլլեմ։

— Ուրիմ կրնաս վարը տեսածներդ ինծի ըսել, թէ կամ արդեօք այն կողմն ատրիացի զինուորներ, փոշոյ ամպեր, փալիւլացող հրացանք, ձիեր։

— Բայտնի է։

— Այս ծառայութիւնդ ինծի ընելու համար ի՞նչ կ'ուզես։ — Ամենեւին բան մը չեմ ուզեր։ Դատ բան։ Եւ դե՛ռ... եթէ գերմանացոց համար ըլլար, բնաւ իսկ ամենեւին, բայց մերայնոց համար։ Ես Լուսարտացի եմ։

— Ետտ աղէկ: Ուրիմն վեր ելիր:

— Կեցիր վայրկեան մը որ կօշիկներս հանեմ:

Հանեց կօշիկներն. սեղմեց տարատիւ գօտին, նետեց գլուխն խոտերու մէջ և հացենուց ծառին բունը գրկեց:

— Բայց ուշ դիր.... — աղաղակեց պաշտօնակալն, իբրեւ յանկարծական երկիւղէ մը ահարեկած, զայն արգիլել ու գելով:

Տղան իւր երկնազուն գեղեցիկ աչօքն՝ հարցական կերպով մը դարձաւ նայելու,

— Բան չի կայ: — բաւ պաշտօնակալն. — վեր ելիր:

Տղան կատուի պէս վեր ելաւ:

— Չիր առջին նայեցէք, — աղաղակեց պաշտօնակալն գինուորաց:

«Քանի մի վայրկենէն տղան ծառին գագաթն ելաւ, պատասխելով ցօղունին, «նրաւորներն տերեւոց մէջ և իրանն ազատ, և արեն իւր խարտեալ զլլ՝ խուն զարնելով ոսկի կը կարծուէր: Այնքան փոքրիկ կ'երևար այն բարձրութիւնէն, որ պաշտօնակալն զայն հողիւ կը տեսնէր:

— Ուղղակի հեռուն նայէ: — աղաղակեց պաշտօնակալն:

Տղան աղէկ տեսնելու համար աջ ձեռքն ծառէն վերցուց և ճակատն դրաւ:

— Ի՞նչ կը տեսնես. — հարցուց պաշտօնակալն:

Տղան երեսը դէպ առ նա խոնարհեցուց, և իբր ձայնատար զձեռքն գործածելով՝ պատասխանեց. — Ապիտակ ճամբուն վրայ երկու ձիաւորք կը տեսնեմ:

— Ասկից որչափ հեռու են:

— Կէս մղոն:

— Կը շարժին:

— Անշարժ կեցեր են:

— Ուրիշ բնչ կը տեսնես. — վայրկեան մը լռելէն յետոյ հարցուց պաշտօնակալն. — Ալկոզմիդ նայէ:

Տղան նայեցաւ յաջակողմն:

Բաւ ապա. — Ծառոց մէջ գերեզմանատան մօտ փաղվացող բան մը կայ: Կարծեմ սլաքներ են:

— Մարդիկ կը տեսնես:

— Ոչ, ցորեններու մէջ պահուրտած պիտի ըլլան:

Նոյն վայրկենին գնդակի ամենատուր շէրն մը բարձրէն օդոյն մէջէն անցնելով՝ գնաց հեռու և տան ետեւ մարեցաւ:

— Իջիր աղայ. — աղաղակեց պաշտօնակալն. — Ուրիշ բան չեմ ուզեր: Վար իջիր:

— Կո չեմ վախեր, — պատասխանեց տղան:

— Իջիր.... — կրկնեց պաշտօնակալն. — Ի ձախակողմն ուրիշ բնչ կը տեսնես:

— Ի ձախակողմն:

— Այո՛, ի ձախակողմն:

Տղան գլուխը ի ձախակողմն դարձուց. նոյն վայրկենին ուրիշ առելի տուր շէրն մը և առջինէն առելի ցած կարկեց զօդն. — Տղան սաստիկ սուր սեցաւ: — Պատահմունք. — աղաղակեց. — Մասնաւոր ինծի համար կը նետեն: — Գնդակն քօվէն անցեր էր:

— Վար իջիր. — աղաղակեց պաշտօնակալն, խրոխտաբար և զայրագին:

— Կ'ի՞նամ իսկոյն, — պատասխանեց տղան: — Սակայն ծառը զիւր կը պաշտպանէ, մի վախեր: Կ'ուզեն ձախակողմը գիտնալ:

— Զախակողմը. — պատասխանեց պաշտօնակարն. — Բայց վար ի՞նչիւր: — Ի ձախակողմն, — աղաղակեց տղան, իրանն դէպ յայն կողմն երկարելով, — ուր մատուռ մի կայ, կարծեմ կը տեսնեմ.....

Երբորդ կոտսողի չչին մը բարձրէն նսցաւ, և գրեթէ իսկ և իսկ տղուն վար ինչնալն տեսնուեցաւ, որգիշուելով միջոց մը ցողունէն և ճիւղերէն, և յետոյ գլխիվայր և բազկատարած գահավիճեց:

— Անէ՛ծք. — գոչեց պաշտօնակարն վազելով:

Տղան թիկունքն գետին դարկաւ, և թիկունց վրայ, լայն բազկօք տարածուած մնաց. արեան վտակ մը կուրծքին ձախակողմունէն կը հոսէր: Յիսնապիտէն և երկու գինու որք միկունէն վար ցատկեցին. պաշտօնակարն խռնորհելով չապկիւր բացաւ. գնդակն ձախակողման թորին մէջ մտնէ էր:

— Անաւա՛հ. — գոչեց պաշտօնակարն. — Ո՛չ, գեւ կ'տալի՛ր. — պատասխանեց յիսնապիտէն. — Ո՛հ, խեղճ տղայ. կեցցեն տղայ. — աղաղակեց պաշտօնակարն. — քաջադիւրէ՛, քաջալիւրէ՛: — Սակայն մինչդեռ քաջալիւրէ՛ կ'ըսէր, և թաշկինակաւն անոր վէրքը կը ճնշէր, տղան աչքերն չլացուց և ձգեց գլուխն. մեռած էր: Պաշտօնակարն այլագունեցաւ, և վայրկեան մը սեւեռած աչք անոր նայեցաւ. — յետոյ տղուն գլուխը խոտին վրայ հանգչեցուց. — ոտք ելաւ, և կեցաւ զայն դիտելու. — նաև յիսնապիտէն և երկու գինու որք անշարժ կեցած՝ զայն կը դիտէին. — միւսները դէպ ի՛ թշնամիս դարձած կեցեր էին:

— Խեղճ տղայ. — տխրագին կրկնեց պաշտօնակարն. — Խեղճ և կորիճ տղայ:

Յետոյ տան մօտեցաւ, պատուհանէն եռագոյն գրօյն հանեց, և իբրև սգոյ քօղ մը մեռելոյն վրայ տարածեց՝ լայն թուղով գերեւան: Յիսնապիտէն մեռելին բով ձուռքից կօշիկեմ, գդակն, գաւազանիկն և դանակն:

Վայրկեան մ'ալ լուծութեամբ կեցան. յետոյ պաշտօնակարն յիսնապիտէն դառնալով ըսաւ. — Անկեկնտեց կոտքն զրկենք որ լինէ. գինու որք մեռաւ. գինու որք զայն պիտի թաղեն: — Այս բանս ըսելով ձեռքը մեռելոյն համբոյր մը տուաւ, և աղաղակեց. — Ի մի. — Ամէնքն ալ հեծան, գումարտակն միացաւ և սկսաւ յառաջիլ:

Եւ քիչ ժամ յետոյ փութիկ մեռելոյն պատերազմական շքովք պատուեցաւ:

Ի մօտաւ արեւու, խոտակարն յառաջագահ զօրաց խումբն թշնամուոյն դէմ կ'երթար. և մի և նոյն ճանապարհաւ ուսկից առաւօտեան հեծելազօրաց գումարտակն տեսցաւ, թիթեւընթաց զօրաց երկու զմի վրայ տողեալ ահա. զին գունդ մը կ'ընթանար, որ քիչ օր առաջ արութեամբ Սրբոյն Մարտի. նոսր լուրն արեամբ առողջած էր: Պատանի կին մաշտառն գոյժն արդէն իսկ առեւ կին յանու որքն՝ բանակին վերցնելուն առաջ: Այն ճանապարհը արդ թովն առուակ մը կ'անցնէր, տունէն քիչ քալլ հեռու կ'իյնար: Երբ մեծ գունդին առաջին պաշտօնակալք հանգնելոյն ստորտուր տարածուած տեսան փութիկ գիտկն՝ առաջայն գրօշի ծածկեալ, սուսերաւ զայն ողջունելին, և անոնցմէ տին խոնարհելով առուակին եզերքն, որ վերէն ի վար ծաղկեալ էր: Երկու ծաղիկ կտրեց և վրան նետեց: Այն, ատեն համայն թիթեւընթաց զօրականք որք հետդհեատ կ'անցնէին, ծաղիկներ կտրելով մեռելոյն վրայ կը նետէին: Քանի մի վայրկեանէ պատանեակն ծաղկամբք ծածկուեցաւ, և պաշտօնակալք և գինու որք անցնելու ժամանակներն զայն

կ'ողջունէին — Կեցցեն փոքրիկ լամպարտացի — Ո՛ղջ լիբ պատանեակ — Սէ քեզ չիկազոյն մանուկ — Կեցցեն — Պարծաք — Մնասցես բարեհաւ — Պաշտօնակալ մը իւր Թանկագին միտայն ձգեց, ուրիշ մը ճակատն համբուրելու գնաց։ Եւ ծաղկունք՝ մերկ ոտքին, արինստած կուրծքին, չիկազոյն գլխուն վրայ գեռ կ'ոնծրէին։ Իսկ ինքն հոն խոտին մէջ կը ննջէր, պատատեալ իւր գրօշին, սպիտակ և գրեթէ ծալտող երեսովն, խեղճ պատանեակն, իրիւ թէ լսէր այն ողջոյքն, և իւր կեանքն լամպարտից վրայ տալուն համար ուրախանար։

Աղքատք

26 Երեջարթի

Լամպարտացի պատանեկիսն պէս քնիկ երկրին համար կեանքը տայն՝ մեծ աւաքներու մէջ ապրելու, փոքր առաքներու մէջ սեղանի վրայ։ Այս առաջադրուած դրամայն միջոցն առնելու քաղաք, աղքատ կեանք մը քովն սեղան, որ իւր ծնացած մէջ տառապեալ և տեղեկ մանկիկ մ'ունէր, քեզմէ ողորմութիւն կը խնդրէր։ Դու նայեցար անոր և քան մը լուսիւր, քէ և գրպանի կային դրամք։ Լնդ ողորմակ։ Մի վարժիւր անտարբեր անցնելու ձեռք կարկառող խոստի մը տեսնէ, և առաջիկ մօր մը՝ որ իւր մանկան համար դրամ մի կը խնդրէ։ Մտածե որ քերես այն մանկիկն անտէր էր, մտածե այն խեղճ կեանքն իրականքն։ Երեսկայէ մօրոյ յառաջադրուած անտէրն առ քեզ, քէ օր մը պետք ըլլար քեզ խնդրու։ — Հնդիկոս, այսօր քեզի և ոչ իսկ հանց կրնամ տալ։ — Երբ ևս մտարացի դրամ մը կու տամ և ինքն ինձ կ'ըսէ։ — Աստուած քու և որդեգր առողջութիւնն պահէ։ — Դու չես կրնար ըմբռնել սրտիս այն խոսքերն զգացած քաղցրութիւնն, և երախտագիտութիւնն որ այն աղքատին կ'ունենան։ Ինձ անտէրն կու գայ՝ որ այն քաղցրութիւնն զնձ երկուր տեսն յառողջութեան պիտի պահէ, և զոնորամբ սրտի ի տուն կը դառնամ և կը մտածեմ։ Ս'ն, այն աղքատն իմ տնայն շատ աւելի ինձ փոխարինեց։ Հայտ, տես որ նայն երեսկի քաղցրութիւնն արժանանալոյ՝ և ոչ երբեմն յանձն։ Երբ լսեցող մօր մը, անմայր մանկան մը ձեռքն ձգես։ Աղքատք՝ մանկանց ողորմութիւնն կը սիրեն՝ փոխ զի իրենց նշանատիւնն չեն համարիր։ և որովհետեւ մանկունք ևս ամեն քանի պետք ունին կը նմանին անոնց։ տես զգրգռող լոյս կողմն միտ կը գտնուին։ Մտորոյ մը տնայն ողորմութիւնն՝ սիրոյ գործ մէ։ Իսկ մանկանն՝ սիրոյ և զգուսնաց. կ'իմանան։ Այնպէս և իւր քէ իւր ձեռքն միանգամայն դրամ մը և ծաղիկ մը իյնար։ Մտածե որ քեզ քան մը չի պակսիր, քեզ հակառակն իրենց ամենայն ինչ կը պակսիր։ միջոցն դու երեսկանալ կը բողբոսես, իրենց համար քաղցրութիւն և ոչ չմեղին։ Մտածե որ ստեղծունէ կը քերէ տես։ ևնչ, որ այնքան պարտաւանգ մէջ, կաշքի և բաշի հոգսած տղանքն անցնող պարտաւանգութեան մէջ, գտնուին կանայք պատանիք որ ոտակիք լսեին։ Ոտակիք լսեցնող, Աստուած իմ, քեզ նման պատանեակք, ողորմէ քեզ նման, քեզ նման ուշիմք որր անգիրն քաղցր մը մէջ ոտակիք լսեին, անառաջ մէջ կորստած զաւգանց նման։ Ս'ն, միայն ևս մտարացի մօր մը առնէն անցնիր՝ առանց ձեռացր մէջ դրամ մը ձգելու։

ՄԱՅՐ ԳՈ

Զարմանակի